

GLOBAL EKONOMİK KRİZİN ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARI VE YAKINSAMAYA ETKİSİ

Ali ALAGÖZ*

(Selçuk Üniversitesi, Türkiye)

Aziz KAĞITCI**

(Selçuk Üniversitesi, Türkiye)

1. GİRİŞ

İlk olarak 2007 yazında Amerika’da finansal piyasalarda başlayan kriz zamanla etkisini artırmış ve tüm dünyada etkisini hissettirir hale gelmiştir. Gün geçtikçe şiddetini artıran kriz bankaların mevcut özsermaye yapılarını eritmiş ve risk algılamalarını gözden geçirmelerine neden olmuştur. Bunun sonucunda da kredi piyasaları donma noktasına gelmiş ve reel sektörde ki bir çok işletme kaynak bulamaz duruma düşmüştür. Kısa bir süre içerisinde bir çok firma yükümlülüklerini karşılayamaz hale gelmiş ve buda bir çok firmanın iflas noktasına sürüklenmesine neden olmuştur. Krizin tüm dünyayı etkiler hale gelmesi sonuç olarak krizi aşmak için global çabaları da beraberinde getirmiştir. Bir çok kamu ve özel sektör kuruluşu kriz için öneride bulunmuştur. En geniş tabanlı uluslararası düzeyde yapılan çalışmalar içerisinde en önemlileri G7 ve G20 toplantıları ile Financial Stability Forum’un (FSF) çalışmalarıdır.

Finansal piyasalar ve global ekonomilerde yaşanmakta olan krize karşı G20 ülkeleri 15 Kasım 2008 tarihinde Washington’da toplanmışlardır. G20 ülkeleri sonuç bildirgesinde mevcut krizin sebebi olarak piyasa katılımcılarının uzun bir süredir devam etmekte olan global büyüme döneminde yeterli risk değerlemesi yapmaksızın ve yatırımlarla ilgili incelemelerinde gerekli özeni göstermeksizin yüksek getiri arayışına girmeleri olarak göstermişlerdir. Aynı zamanda zayıf sigortacılık standartları, sağlam olmayan risk yönetim uygulamaları, karmaşıklığı gittikçe artan ve aynı zamanda şeffaf olmayan finansal ürünler ve bu finansal ürünlerin neticesi olarak buna eşlik eden yüksek kaldıraç oranları finansal sistemde kırılganlık yaratmaktadır. Diğer faktörlerin arasında mevcut durumun nedeni olarak en önemli faktörler birbiri ile uyumsuz ve yetersiz şekilde koordine edilmiş makroekonomik politikalar ve sürdürülemez global makroekonomik sonuçlara neden olan yetersiz yapısal reformlar gösterilebilir. Bu gelişmeler hep birlikte piyasalarda aşırılıklara ve sonuç olarak da sert

* Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

** Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu

dalgalanmalara sebep olmuşlardır.¹ Eylül 2008’de Fransa’nın Avrupa Birliği Dönem Başkanlığı sırasında René Ricol tarafından hazırlanan bir raporda ise finansal krizin nedenleri olarak aşırı likidite, finansal enstrümanların karmaşıklığı ve gittikçe şeffaflıktan uzaklaşmaları ile geçmiş yıllarda emtia fiyatlarında meydana gelen volatilitenin eklediği belirsizlik gösterilmiştir. Ricol’a göre geniş düzeydeki serbestilikler profesyonel olmayan katılımcıların da piyasaya katılmalarına neden olmuş buda emtia fiyatlarındaki volatilitenin artmasına neden olmuştur.² Bahsedilen çalışmalar sadece krizin nedenleri ile yetinmemiş birçoğunda alınması gereken önlemlere de yer verilmiş ve ilgili kurumlardan bu değişiklikleri yapması istenilmiştir.

2.Yaşanmakta olan finansal kriz döneminde uluslararası muhasebe standartlarında meydana gelecek olası değişiklikler

Uluslararası düzeyde yapılan çalışmaların içinde şüphesiz en etkili olan G20 toplantılarında alınan kararlardır. Burada alınan kararların uygulamaya geçmesi için yapılan çağrılar ilgili uluslararası kuruluşlar tarafından hızla dikkate alınıp harekete geçilmektedir. Daha önce değinildiği üzere G20 sonuç bildirgesinde finansal krizin nedenleri arasında görülen sebepler ile ilgili olarak muhasebe standartları ile de ilgili olarak değişiklikler yapılması istenilmiştir. 2 Nisan 2009 tarihli G20 zirvesinin sonuç bildirgesinde “Muhasebe standart yapıcıları makul değer muhasebesi için ilgili kavramsal çerçeveyi güçlendirirken, finansal varlıkların değerlemesi için finansal varlıkların likiditesine ve yatırımcıların ufkuna dayanan standartlar geliştirmelidir” denilmektedir.³ Sonuç bildirgesinde aynı zamanda FSF’nin muhasebe konuları ile ilgili dönemsel nitelikli tavsiyelerinin de destelendiği belirtilmiş ve muhasebe standart yapııcılarından 2009 sonuna kadar aşağıdaki konularda harekete geçilmesi istenilmiştir:⁴

- Finansal enstrümanlar için muhasebe standartlarının karmaşıklığının azaltılması,
- Kredilerle ilgili daha geniş düzeyde bilgileri dahil ederek kredi zararları karşılığının muhasebeleştirilmesinin güçlendirilmesi,
- Karşılık, bilanço dışı izlenen tutarlar ve değerlendirme belirsizlikleri için muhasebe standartlarının geliştirilmesi,
- Denetçilerle beraber çalışarak, değerlendirme standartlarının uluslararası düzeyde uygulanmasında tutarlılık ve açıklığa ulaşılması,

¹ Declaration of the Summit on Financial Markets and the World Economy, G20, The White House Office Of The Press Secretary, 15 Kasım 2008

² Ricol René, Report on the Financial Crisis, Mission entrusted by the President of the Republic, In the context of the 2008 French Presidency of the European Union, Eylül 2008, s. 11-12

³ **Declaration on Strengthening The Financial System, G20, Londra, 2 Nisan 2009, s. 5**

⁴ Declaration on Strengthening The Financial System, Nisan 2009, s. 5-6

- Uluslararası düzeyde yüksek kaliteli tek bir muhasebe standartlarına doğru önemli adımlar atılması,
- IASB’ın yasal yapısının bağımsız uluslararası muhasebe standartları oluşturulması ile ilgili kısmının hissedarlar, yasa yapıcılar ve geliştirmekte olan ülkelerin katkısını artıracak şekilde gözden geçirilmesi.

Devam etmekte olan krizle beraber olarak International Accounting Standards Board (IASB) G20 ve diğer çeşitli uluslararası kuruluşlardan gelen tavsiyelere göre muhasebe standartlarını gözden geçirmektedir. IASB’ın hali hazırda yaşamakta olan kriz ile ilgili projelerini üç başlık altında incelemek mümkündür:

- Bilanço Dışı Olayların Muhasebeleştirilmesi
- Finansal Araçlarla İlgili Açıklamalar
- Makul Değer

Bazı projeler kendi içindede alt başlıklara ayrılmıştır. Bu projeler aşağıda ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.1. Bilanço Dışı Olayların Muhasebeleştirilmesi

IASB bilanço dışı olayların muhasebeleştirilmesi ile ilgili olarak iki ayrı proje yürütmektedir. Bunlardan ilki konsolidasyon, ikincisi ise bilanço dışı bırakma ile ilgilidir.

2.1.1 Konsolidasyon

Muhasebeleştirme ile ilgili olarak yaşanan en büyük sıkıntılardan biriside konsolide mali tablolar düzenlenirken hangi işletmenin konsolide mali tablolara ekleneceği ve hangisinin eklenmeyeceğidir. IASB çeşitli standartlar ile (IAS 27, IAS 28, IAS 31 ve SIC 12) hangi işletmenin konsolidasyona dahil edilip hangisinin edilmeyeceği üzerinde değerlemede bulunurken “Kontrol” kavramı üzerinde durmaktadır. “Kontrol bir işletmenin faaliyetlerinden fayda sağlamak amacıyla, söz konusu işletmenin finansal ve faaliyet politikalarını yönetme gücüdür.”⁵

Ancak yakın dönemde Enron skandalında yaşandığı gibi bazı işletmeler menkulleştirme için kullandıkları bazı Özel Amaçlı İşletmeleri (special purpose entities) konsolide etmemekte ve böylece oluşan zararları bu işletmeler üzerinde tutarak yatırımcılarını yanlış bilgilendirebilmektedir.

SIC-12’de (Standing Interpretations Committee-Muhasebe Standartları yorumlama Komitesi) özel amaçlı işletme tanımı, dar kapsamlı ve iyi tanımlanmış amaçları gerçekleştirmek üzere sponsor olarak tanımlanan ortaklıklar tarafından tesis edilmiş varlık olarak yapılmıştır. Aynı tanımlama uyarınca sponsor, çoğu zaman kendi varlıklarının bir kısmını sermayesinde hiç payının bulunmadığı özel amaçlı işletmelere devreder ve bunun karşılığında da borçlan-

⁵ Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolara İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı 27, paragraf 4

ma/ortaklık aracı, özel amaçlı işletmenin gelecekteki faaliyetleri sonucunda oluşacak faydaya katılım hakkı, kiralama hakkı gibi faydalar edinir.⁶

IASB'nin SIC-12'yi yürürlükten kaldırıp IAS 27'yi yeniden düzenlemesinin altında üç önemli neden bulunmaktadır. Bunlar IAS 27 ve SIC 12 arasındaki uyumsuzluk, kontrol kavramının açıklığa kavuşturulma ve uygulama ile ilgili daha fazla rehberlik ihtiyacı ve konsolidasyonla ilgili açıklamaların geliştirilmesidir.

Daha önce belirtildiği üzere IAS 27'de kontrol bir işletmenin faaliyetlerinden fayda sağlamak amacıyla, söz konusu işletmenin finansal ve faaliyet politikalarını yönetme gücü olarak tanımlanmıştır. Bu yüzden başka bir işletmeyi kontrol etmek diğer işletmenin karar alma sürecine müdahale etme yeteneğinin varlığına bağlıdır ve bu gücün kullanılıp kullanılmaması önemli değildir. Özel amaçlı işletme bağlamında kontrolü değerlendirmek oldukça zordur. SIC-12 Özel amaçlı işletmeleri kısaca dar kapsamlı ve iyi tanımlanmış amaçlara ulaşmak için oluşturulmuş işletmeler olarak tanımlamaktadır. Özel amaçlı işletmeler genellikle yöneticilerin veya yönetim kurullarının karar alma gücüne önemli ve sürekli kısıtlamalar getirilerek yapılan yasal düzenlemelerle oluşturulurlar. Bu kısıtlamalar özel amaçlı işletmenin faaliyetlerini sınırlayabilir. Bu yüzden IAS 27'de kullanılan kontrol kavramının bu işletmelere nasıl uygulanacağı çok net değildir.⁷

SIC-12 uyarınca, aşağıda sıralanan durumlarda özel amaçlı işletmenin konsolide mali tablolara dahil edilmesi gerekmektedir:⁸

- Özel amaçlı işletmenin faaliyetleri, raporlama yapan kuruluş adına ve kendi iş amaçları için, faaliyet sonucunda ortaya çıkacak faydayı yine raporlama yapan kuruluş elde edecek şekilde yürütülüyorsa.
- Raporlama yapan kuruluş, özel amaçlı işletmenin karar mekanizmasında, faaliyetler sonucu ortaya çıkan faydanın çoğunu kendisine yönlendirebilecek güce sahipse.
- Raporlama yapan kuruluşun, özel amaçlı işletmenin faaliyetleri sonucu ortaya çıkan faydanın çoğunu elde etme hakkı varsa ve bu yüzden özel amaçlı işletmenin faaliyeti sonucunda ortaya çıkacak risklere maruz kalıyorsa.
- Raporlama yapan kuruluş, özel amaçlı işletmenin faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan faydayı elde etmek için mülkiyetten doğan risklerin çoğunu üzerine alıyorsa.

⁶ Artunç, Burak, Özel Amaçlı Varlıklar (Special Purpose Entities) ve Bilanço Dışı Muhasebeleştirme Yöntemi Olarak Kullanımları, Sermaye Piyasası Kurulu Ortaklıklar Finansmanı Dairesi, Yeterlik Etüdü Ekim 2002, Ankara, s. 15

⁷ Basis for Conclusions on Exposure Draft ED 10 Consolidated Financial Statements, Aralık 2008, paragraf BC7 ve BC8

⁸ Artunç, Burak, a.g.e., s. 16-17

Bir çok kişi yukarıda belirtilen şartların risk-getiri modeline dayandığına ve bir kontrol ilişkisini tanımlamak için gerekli olmadığına inanmaktadır. Bu gruba göre IAS 27 ve SIC 12 farklı konsolidasyon modellerine dayanmaktadır. Bu grubu ilgilendiren şey SIC 12'nin yokluğunda, IAS 27'ye göre raporlanacak bir işletme (a) SIC 12'ye göre konsolide edilmeyecek bir işletme iken konsolide edilebilir veya (b) SIC 12'ye göre konsolide edilmesi gereken bir işletme iken konsolide edilmeyebilir. Bu uyumsuzluk SIC 12 ve IAS 27 kapsamına giren işletmeler arasındaki belirsizliğin çok net olmadığı gerçeğini daha da kötüleştirir. SIC-12 Özel Amaçlı işletmeleri kısaca dar kapsamlı ve iyi tanımlanmış amaçlara ulaşmak için oluşturulmuş işletmeler olarak tanımlar fakat işletmenin dar kapsamlı ve iyi tanımlanmış amaçları hakkında karar verme işlemini finansal tablo hazırlayıcısına bırakır. İlgili taraflar IAS 27 ve SIC 12'de ki farklı konsolidasyon kavramlarının ve IAS 27 kapsamındaki özel işletmelerin tanımlanmasındaki zorlukların veya SIC 12'nin uygulamada neden olduğu farklılıkların finansal tabloların karşılaştırılabilirliğini azalttığını vurgulamaktadır. Bu kişiler ayrıca bu uyumsuzlukların yaratabileceği yapısal fırsatlarla da ilgilenmektedirler. Hazırlanmakta olan taslak tüm işletmeler için tek bir kontrol tanımı yaparak bu uyumsuzlukları ortadan kaldırmayı planlamaktadır.⁹

IAS 27 kontrolü tanımlanmasına rağmen bu tanımın öğelerinin anlamını açıklamamaktadır. IAS 27 kontrol tanımında güç ve faydanın anlamının ayrıştırılmasına girmemekte ve kontrolü oluşturmak için bu öğeler arasında nasıl bir ilişki olması gerektiğini açıklamamaktadır. Bir çok kişi IAS 27 ile ilgili olarak aşağıdaki konularda uygulama rehberi istemektedir:¹⁰

- Raporlayan işletmenin kontrol edebildiği işletmenin oy haklarının çoğunluktan daha azını elinde bulundurduğu durumlar
- Hangi potansiyel oy haklarının IAS 27'de ki kontrol değerlendirmesini etkileyeceğini
- Diğer tarafların onaylama veya veto hakları olduğu zaman raporlayan işletmenin kontrolüne sahip olduğu bir işletmeyi konsolide edemeyeceği durumları

Kurul bazı sorunların kontrolün tanımının değiştirilmesiyle çözülebileceği diğerleri için ise uygulama rehberi hazırlanması gerektiğine karar vermiştir.

Bu proje aynı zamanda konsolide edilen ve konsolide edilmeyen işletmeler ile ilgili olarak yapılan açıklamaların geliştirilmesini amaçlamaktadır. Şu anda yaşanmakta olan kriz aşağıdakiler hakkında daha iyi açıklamaya ihtiyaç olduğunu göstermiştir:¹¹

- Kontrolün ana ilkeleri ve ilişkili muhasebe sonuçları;

⁹ Basis for Conclusions on Exposure Draft ED 10 Consolidated Financial Statements, BC10,11,12,13

¹⁰ Basis for Conclusions on Exposure Draft ED 10 Consolidated Financial Statements, BC14-15

¹¹ Basis for Conclusions on Exposure Draft ED 10 Consolidated Financial Statements, BC18-19

- Raporlayan işletmenin kontrol etmediği ve ilişkili olduğu yapısal işletmelerle ilgili risk ve bu riskin temeli.

Yapılması düşünülen değişikliklere ilişkin projenin temeli 2003 yılında atılmıştır. Özellikle SIC 12 ve IAS 27 arasındaki kavramsal boşluktan yararlanan birçok işletmenin bunu kötüye kullanması ve şu anda yaşanmakta olan kriz öncesi bir çok işletmenin taşımış olduğu riskin doğru okunamaması kurulun ilgili proje ile ilgili çalışmalarını hızlandırmıştır.

2.1.2. Bilanço Dışı Bırakma

Bazı işletmeler hala kontrol ettikleri varlıkları bilanço dışı bırakabilmektedir. Bu durum finansal tablo kullanıcılarının eksik bilgi nedeniyle hatalı karar almalarına neden olmaktadır. Aynı zamanda finansal tablo kullanıcıları işletmenin bilanço dışı bıraktığı varlıkların risk konusu ile ilgili olarak daha fazla bilgi istemektedirler. IASB bu proje ile ilgili olarak işletmelerin diğer işletmelere transfer ettiği varlıklar ile ilgili olarak ne zaman muhasebeleştirmeyi durduracağı konusunu açıklığa kavuşturmak ve gözden geçirmek istemektedir. Aynı zamanda bu durumla ilgili finansal tablolarda yapılacak açıklamalarda gözden geçirilecektir.

Finansal bir varlığı veya yükümlülüğü bilanço dışı bırakma son derece açık olabilir. Ama ilgili finansal varlığın finansal varlıkların menkulleştirilmesinde kullanılan özel amaçlı araçlar gibi yasal ve yapısal karmaşıklıkları içermesi durumunda değerlendirme yapmak son derece zor olabilir. Geçmiş yıllarda bu tür karmaşık yapıları finansal araçların kullanımı son derece arttı. Bunun potansiyel sonuçları ise mevcut finansal krizle görüldü. Mevcut standartlar karmaşık ve birbiriyle uyumsuz durumdadır. Bu ilgili muhasebe standartlarının anlaşılmasını ve uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Mevcut standartların karmaşıklığı bir finansal varlığın bilanço dışı bırakılması ile ilgili olarak farklı kavramların bir arada kullanılmasından kaynaklanmaktadır. IAS 39’da ki mevcut şartlar risk ve getiri, kontrol ve ilişkinin devamı gibi çeşitli bilanço dışı bırakma kavramlarını eşleştirmektedir. Bu karmaşıklık farklı yaklaşımların standardın gerektirdiği özel durumlarda uygulanma zorunluluğu gerçeğini daha da artırmaktadır. Mevcut açıklamaya ilişkin standartlar finansal tablo kullanıcılarına bilanço dışı bırakılan varlıklarla ilgili riskle ilgili olarak değerlendirme yapmaları için yeterli bilgi sağlamamaktadır. Ayrıca mevcut finansal kriz açıklama ili ilgili mevcut şartların iyileştirilmesi gerektiğini göstermiştir. Kullanıcılar özellikle bilançodan çıkarılan varlıklardan kaynaklanan risk hakkında daha fazla bilgi talep etmektedirler. Son olarak bilanço dışı bırakmaya ilişkin IASB ve FASB içindeki mevcut yaklaşımlar tamamıyla birbirinden farklıdır. Aynı zamanda FASB’ın içindeki yaklaşımlarda birbiri ile tutarsızdır. Bu nedenle bilanço dışı bırakmaya ilişkin şartlar IASB ve FASB arasındaki yakınsama çalışmalarının da bir parçası olmuştur.¹²

¹² Snapshot: Derecognition (Proposed Amendments to IAS 39 and IFRS 7), Nisan 2009, s. 3

Mevcut taslakta bilanço dışı bırakılma kontrole dayanan bir yaklaşım ile teke indirilmiştir. Buna göre bir işletme ilgili finansal varlığı aşağıdaki şartlar oluştuğu zaman bilanço dışı bırakabilir:¹³

- Finansal varlığın vadesinin dolmasıyla bundan sağlanan sözleşmeye dayalı nakit akışlarının sona ermesi
- İşletmenin finansal varlığı ona ilişkin tüm risk ve getiri ile birlikte transfer etmesi ve bu varlığa ilişkin herhangi bir ilişkisinin kalmaması
- İşletmenin finansal varlığı transfer etmesine rağmen bu varlığa ilişkin bir ilişkinin olması ancak finansal varlığın transfer edildiği işletmenin bu varlığı ancak ilk transferi gerçekleştiren işletmenin kazanç sağlayacağı bir şekilde iade edebilmesi.

Taslak aynı zamanda hem bilanço dışı bırakılan hem de bilançoda bırakılan varlıklar için yapılacak açıklamaları genişletmiştir. Bu sayede finansal tablo kullanıcıları bilançoda bırakılan veya bilançodan çıkarılan bir varlığa ilişkin risk hakkında daha iyi değerlendirmede bulunabileceklerdir.

2.2. Finansal Araçlarla İlgili Açıklamalar

Finansal tablo kullanıcıları işletmenin finansal varlıklarına ilişkin sınırlı piyasa verisi varken bu finansal araçların makul değerini nasıl tespit ettiklerine ilişkin daha çok bilgiye ihtiyaç duymaktadırlar. Ayrıca mevcut açıklamaya ilişkin standartlar likidite riski için gerekli konulara odaklanmamaktadır.

IASB politika yapıcılar, yatırımcılar ve diğer ilgili tarafların çağrısına cevap olarak açıklamaya ilişkin standardını FASB'in yayınlamış olduğu standarda çok yakın hale getirmiştir. IFRS 7: Finansal Araçlar: Açıklamalar standardı makul değer ölçümleri için 3 aşamalı bir hiyerarşiye dönüştürülmüş ve işletmelerden makul değer ölçümünün güvenilirliği ile ilgili ilave açıklamalarda bulunulması istenilmiştir. Bu açıklamalar makul değer ölçümlerinin etkileri hakkında işletmeler arasında karşılaştırma yapılabilmesini geliştirmeye yardım edecektir. Ayrıca likidite riski ile ilgili mevcut açıklamaları geliştirici ve açıklığa kavuşturucu değişiklikler yapılmıştır.¹⁴

2.3. Makul Değer

Kurul bu proje başlığı altında iki tane proje yürütmektedir. Ayrıca Mayıs 2008 tarihinde oluşturulan Uzman Danışma Kurulu şu ana kadar hali hazırda aktif piyasası olmayan varlıklar için makul değer belirlenmesi isimli bir eğitim rehberi hazırlamıştır. Bu rehberde aktif olmayan piyasalarda fiyatların kullanımı, zorunlu işlemlerde (tasfiye, haciz gibi) değer tespiti, makul değerle ölçmede yönetimin tahminleri ve broker firma ve finansal bilgi sağlayıcılardan elde edilen bilgilerin nasıl kullanıcılığına ilişkin ayrıntılı bilgi bulunmaktadır.

¹³ Snapshot: Derecognition (Proposed Amendments to IAS 39 and IFRS 7), Nisan 2009, s. 3

¹⁴ IASB Press Release: IASB enhances financial instruments disclosures, 5 Mart 2009

Kurulun şu anda yürüttüğü projelerden ilki makul değerle ölçme ve diğeri de finansal enstrümanlarla (IAS 39) ilgilidir.

2.3.1. Makul Değerle Ölçme

Mevcut standartlar incelendiğinde makul değere ilişkin bir çok standartta tanım ve uygulama alanı ile karşılaşmaktadır. Bu projede kurulun amaçları;

- IFRS tarafından izin verilen tüm makul değerle ölçümlerde karmaşıklığı azaltmak ve bu uygulamaların tutarlılığını geliştirmek için tek bir kaynak oluşturmak,
- Daha açık bir şekilde ölçüm yapabilmek için makul değer ve ilgili rehberi daha açık hale getirmek, ve
- Finansal tablo kullanıcılarına varlık ve yükümlülükleri ölçmekte kullanılan makul değer ile ilgili daha fazla bilgi verebilmektir.

IASB ve FASB makul değerle ölçme konusunda aynı zamanda yakınsama çalışmalarını da hızlı bir şekilde beraber yürütmektedirler. Uluslararası muhasebe standartlarında makul değer “karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutar olarak tanımlanırken, FASB 157’de gerçeğe uygun değer “değerleme tarihinde piyasadaki katılımcılar arasındaki düzenli olarak gerçekleşen bir işlemde, bir varlığı satarken alınacak veya bir borcu devrederken ödenecek fiyat olarak tanımlanmaktadır. IASB FASB 157’de yer alan makul değer hiyerarşisini benimsemiştir. Buna rağmen makul değerle ilgili hazırlanan taslağın FASB’a göre ufak farklılıklar gösterebileceği de belirtilmiştir. FASB 157’de yapılan değişikliğe paralel olarak IASB’ın kullanılmasını istediği 3 aşamalı makul değer hiyerarşisi aşağıdaki gibidir.¹⁵

- Birinci seviyedeki girdiler, değerlendirme tarihinde, raporlamayı yapan işletmenin erişim gücüne sahip olduğu, aynı varlık ve borçlara ilişkin aktif piyasada kote olan fiyatlardır.
- İkinci seviyedeki girdiler, birinci seviyeye dahil edilmiş olanlar dışındaki, diğer doğrudan veya dolaylı gözlemlenebilir girdilerdir.
- Üçüncü seviyedeki girdiler ise gözlemlenemeyen girdilerdir. Gözlemlenemeyen girdiler, piyasa katılımcılarının varlık veya borcu fiyatlamakta kullanacakları varsayımlar hakkında, raporlama yapan şirketin kendi varsayımlarını yansıtmaktadır.

2.3.2. Finansal Enstrümanlar-IAS 39

IAS 39 finansal araçlarda ölçme ve muhasebeleştirmeyi kapsar. Mevcut standart çok karmaşık ve faydalı bilgilerin üretilmesine izin vermemektedir. Bu proje uzun vadeli ve IAS 39’un tamamen değiştirecek bir çalışmadır. Projenin

¹⁵ Akbulut, Yıldız, Gerçeğe Uygun Değerin Ölçülmesine Yönelik Yeni Yaklaşımlar: FASB 157, MÖDAV, Yıl:2007, Sayı :1, s. 32-33

amacı standardın karmaşıklığını azaltırken finansal tablo kullanıcıları için daha faydalı ve ilgili bilgiler üretebilmektir. Proje her ne kadar uzun vadeli olsa da mevcut krize karşı alınacak önlemlerden dolayı kısa vade de etkilenmesi de muhtemeldir. Projede şu ana kadar iki aşama tamamlanmıştır. İlki Kasım 2008’de yapılan ve bazı finansal araçların yeniden sınıflandırılmasına izin veren değişikliktir. İkincisi ise saklı türev ürünler için muhasebeleştirme yöntemlerinin açıklanmasını içeren değişikliktir.

IASB finansal varlıkların yeniden sınıflandırmasına kesinlikle izin vermezken çeşitli kuruluşların FASB’ın finansal araçlarla ilgili standardına yakınsama için yaptığı çağrılar bu kuralın değişmesine neden olmuştur. Çünkü FASB 115 bazı durumlarda bir menkul kıymetin alım satım amaçlı menkul kıymetler grubunun dışına çıkmasına izin vermektedir. Yine FASB 65 Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar grubunda bulunan bir kredinin eğer işletme yakın gelecekte veya vadesine kadar bu krediyi elinde bulundurma niyetinde ise bu grubun dışına almasına ve yeniden sınıflamasına izin vermektedir.¹⁶ Yeniden sınıflandırmaya ilişkin bu kısıtlamalar olmadığında işletmelerin seçtikleri finansal varlıkları yeniden sınıflayarak kazanç yönetimi yapabileceklerine ilişkin kaygılar vardır. Örneğin, belli bir dönemde karını artırmak isteyen bir işletme itfa edilmiş maliyet yöntemi ile izlediği bir varlığı daha yüksek makul değere sahip olması durumunda yeniden sınıflayarak burada oluşan farkı kar olarak raporlayabilecektir.¹⁷ IASB ayrıca FASB 115’de belirtilen bir varlığın alım satım amaçlı olarak tutulurken bu sınıflama dışına çıkarılmasının son derece nadir görüleceğini ama az da olsa böyle bir ihtimalin olduğunu vurgulamıştır. Kurul bu yüzden FASB 115 VE FASB 65’de belirtilen durumlarda türev olmayan finansal araçların satılmaya hazır finansal varlıklar grubundan çıkarılıp yeniden sınıflandırılmasına izin vermiştir. Kurul ayrıca işletmenin kredi ve alacakları yakın gelecekte veya vadesine kadar elinde tutma niyetinin olması durumunda kredi veya alacak kavramını karşılayan finansal varlıkların satılmaya hazır finansal varlıklar grubundan kredi ve alacaklar sınıfına transfer edilmesine izin vermiştir.¹⁸ Kurul Mart 2009’da ise saklı türev ürünlerin yeniden sınıflandırılmasına ilişkin düzenlemeyi Kasım 2008’de finansal varlıkların yeniden sınıflandırılmasına ilişkin düzenlemeye ilişkin olarak yeniden düzenlemiş ve saklı türev ürünlerde de yeniden sınıflandırmaya izin vermiştir.

¹⁶ IAS 39 & IFRS 7 Amendments: Reclassification of Financial Assets Amendments to IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement and IFRS 7 Financial Instruments: Disclosures, Kasım 2008, BC 104A

¹⁷ Mirza A.A., Holt G.J., Orrell M., IFRS International Financial Reporting Standards Workbook and Guide, John Wiley & Sons Inc., 2006, s. 209

¹⁸ IAS 39 & IFRS 7 Amendments: Reclassification of Financial Assets Amendments to IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement and IFRS 7 Financial Instruments: Disclosures, Kasım 2008, BC 104D

3. Sonuç

Bugün tüm dünyada devam etmekte olan krizin etkisi her alanda olduğu gibi muhasebe alanında da kendisini göstermiştir. Bugüne kadar yapılan değişiklikler yanında yakın gelecekte de muhasebe standartlarında değişiklikler olmaya devam edecektir.

Yaşanmakta olan krizin bir çok sebebi olmakla beraber tüm yorumlarda göze çarpan husus finansal araçlar ile ilgili muhasebeleştirme ve açıklamaya ilişkin standartların hızlı bir şekilde revize edilmesi gerektiğidir. IASB'ın finansal kriz ile ilgili olarak yürüttüğü çalışmaları üç başlık altında toplamak mümkündür. Bunlardan ilki bilanço dışı olayların muhasebeleştirilmesi ile ilgilidir. Konsolidasyona ilişkin bu düzenleme aslında her ne kadar mevcut krize ilişkin olarak adlandırılrsa da ilgili proje 2000 yılında Amerika'da yaşanan Enron skandalı sonrasında ortaya çıkmış ve nihayetinde bugünkü kriz ortamında tamamlanabilmiştir. IASB'ın kendi içinde konsolidasyona ilişkin farklı yöntemlerin bulunması finansal tablo kullanıcıları açısından karşılaştırılabilirliği azaltmakta ve şirketlerin kazanç yönetimi yapmalarına izin verebilecek açıkları bulundurmaktaydı. Yapılan düzenleme ile bu farklılıklar ortadan kaldırılmıştır. Yine aynı projede bilanço dışı bırakmaya ilişkin şartlarda düzenlenmiştir. Mevcut standartlarda bilanço dışı bırakma risk ve getiri, kontrol ve ilişkinin devamı gibi çeşitli kavramları eşleştirmekteyken mevcut taslakta bilanço dışı bırakılma kontrole dayanan bir yaklaşım ile teke indirilmiştir. Taslak aynı zamanda hem bilanço dışı bırakılan hem de bilançoda bırakılan varlıklar için yapılacak açıklamaları genişletmiştir. Bu sayede finansal tablo kullanıcıları bilançoda bırakılan veya bilançodan çıkarılan bir varlığa ilişkin risk hakkında daha iyi değerlendirmede bulunabileceklerdir. İkinci proje ise krizden önce finansal tablo kullanıcılarının maruz kaldıkları riske ilişkin mali tablolarda yeterli bilgi bulunmamasına ilişkin olarak bilgi ihtiyaçlarının karşılanmasına yöneliktir. Yatırımcıların işletmenin kullandığı değerlendirme yöntemleri ile ilgili olan bilgi ihtiyacı ve yine işletmenin likidite riskine ilişkin bilgi ihtiyacı da IFRS 7'de yapılan değişiklikler ile güvence altına alınmıştır. Son proje ise makul değer ve finansal varlıkların yeniden sınıflandırılmasına ilişkindir. Makul değer kavramı karşısındaki karmaşa FASB ile ortak yürütülen çalışmalar ile azalmıştır. Yapılan çalışmalar uluslararası muhasebe standartlarının yakınsaması açısından da umut vericidir. Kriz döneminde yayınlanan aktif piyasası olmayan varlıklar için makul değer hesaplanması rehberi son derece yararlı olmuştur. Bununla beraber kurulun finansal varlıkları yeniden sınıflandırmaya ilişkin katı kurallarını gevşetmesi kriz ortamının bir gereği olarak ortaya çıkmıştır. Çünkü bu kural sayesinde bugün bir çok finansal kuruluş özsermayelerini aşan karşılıklar ayırmaktan kurtulmuştur. Bir nevi krize özel bir uygulama yapılmış ve kurul bunu yaparken de ilgili değişikliğin kazanç yönetimine neden olabileceğini vurgulamıştır. Ancak bu uygulamanın dönemsel nitelikte olması ve yakın gelecekte krizin etkilerinin ortadan kalkması ile

yeniden gözden geçirileceği beklenebilir. Sonuç olarak krizin etkisi ile paralel olarak muhasebe standartlarında hızlı bir değişim gözlemlenmektedir.

KAYNAKÇA

1. Akbulut, Yıldız, Gerçeğe Uygun Değerin Ölçülmesine Yönelik Yeni Yaklaşımlar: FASB 157, MÖDAV, Yıl:2007, Sayı :1
2. Artunç, Burak, Özel Amaçlı Varlıklar (Special Purpose Entities) ve Bilanço Dışı Muhasebeleştirme Yöntemi Olarak Kullanımları, Sermaye Piyasası Kurulu Ortaklıklar Finansmanı Dairesi, Yeterlik Etüdü Ekim 2002, Ankara
3. Basis for Conclusions on Exposure Draft ED 10 Consolidated Financial Statements, Aralık 2008
4. Declaration of the Summit on Financial Markets and the World Economy, G20, The White House Office Of The Press Secretary, 15 Kasım 2008
5. **Declaration on Strengthening The Financial System, G20, Londra, 2 Nisan 2009**
6. IAS 39 & IFRS 7 Amendments: Reclassification of Financial Assets Amendments to IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement and IFRS 7 Financial Instruments: Disclosures
7. IASB Press Release: IASB enhances financial instruments disclosures
8. Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolara İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı 27
9. Mirza A.A., Holt G.J., Orrell M., IFRS International Financial Reporting Standards Workbook and Guide, John Wiley & Sons Inc., 2006
10. Ricol René, Report on the Financial Crisis, Mission entrusted by the President of the Republic, In the context of the 2008 French Presidency of the European Union, Eylül 2008
11. Snapshot: Derecognition (Proposed Amendments to IAS 39 and IFRS 7), Nisan 2009

Summary

INTERNATIONAL ACCOUNTING STANDARDS AND THE EFFECT CONVERGENCE OF GLOBAL ECONOMIC CRISIS

Ali ALAGOZ

(Selchuk University, Turkey)

Aziz KAGITCI

(Selchuk University, Turkey)

The financial crisis we are experiencing today is one of the biggest crises in the recent history of the world. Unlike other crisis periods, accounting rules are widely discussed during this crisis, as one of the most important reasons of the crisis was incapability of the companies in transferring the risk over their financial assets.

Therefore, as in previous crisis periods, structural and fiscal reforms will be undertaken in this crisis and thus accounting standards will be affected as well.

Keywords: Accounting Standards, Financial Crisis, Convergence